

Голові спеціалізованої вченої ради
Д64.707.03 Національного університету
цивільного захисту України, заслуженому
працівнику освіти, доктору наук з
державного управління, професору
С.М. Домбровській

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

**Аніщенка Михайла Анатолійовича «Державна антикорупційна політика
України у сфері охорони здоров'я»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного
управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного
управління**

Актуальність теми дисертації, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Реформа, яка наразі триває у сфері охорони здоров'я, направлена саме на трансформацію процесів публічного управління та правового забезпечення її державно-управлінських відносин. Відповідно, основним завданням антикорупційної політики є забезпечення злагодженості та системності антикорупційної діяльності всіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також створення ефективного попереджувального механізму протидії корупції. Разом з тим, на жаль, корупційна складова в механізмі системи державного та самоврядного управління медичною сферою залишається значною. Однією з основних причин корупції у сфері охорони здоров'я є як слабка система державного управління, так і низький рівень юридичної відповідальності та контролю. Діючі наразі незалежні органи контролю, які безпосередньо здійснюють перевірку діяльності системи охорони здоров'я в Україні, теоретично функціонують, однак їх діяльність є недостатньо ефективною.

«Недореформованість» сфери охорони здоров'я на сучасному етапі розвитку української держави призводить до порушення ст. 3 Конституції України «людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю». Розв'язання зазначеної проблематики можливе за умови комплексного підходу – поєднання антикорупційної політики, законодавчих норм, ефективного публічного управління, належної роботи антикорупційних інституцій, а також подальшої діджиталізації основних процесів діяльності.

А отже за таких умов актуальність представленої теми дисертаційного дослідження «Державна антикорупційна політика України у сфері охорони здоров'я» не викликає наразі сумнівів та запитань.

Дисертаційна робота пов'язана з планами наукових досліджень Запорізького державного медико-фармацевтичного університету за темою: «Шляхи вирішення актуальних проблем охорони здоров'я України в умовах реформування на законодавчому рівні» (держ. реєстр. № 0121U109170), особистий внесок автора полягає в визначенні основних напрямів удосконалення державної антикорупційної політики України у сфері охорони здоров'я.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна. Наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертації і винесені на захист, є обґрунтованими. Вони базуються на поглибленому вивченні та узагальненні значного обсягу законодавчих та підзаконних актів держави, які регулюють положення, пов'язані з вдосконаленням механізмів формування та реалізації державної антикорупційної політики України у сфері охорони здоров'я, наукових здобутків вітчизняних і зарубіжних дослідників, статистичних та аналітичних матеріалів, звітів міжнародних організацій тощо.

Здобувачем чітко визначено мету, сформульовано завдання, предмет та

об'єкт дисертаційної роботи.

Мета роботи полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні й розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів формування та реалізації державної антикорупційної політики України у сфері охорони здоров'я.

Об'єктом дослідження є державне управління у сфері охорони здоров'я в Україні.

Предметом дослідження – державна антикорупційна політика України у сфері охорони здоров'я.

У вирішенні поставлених у дисертації завдань автором використано широке коло методів дослідження, а саме: догматичний, діалектичний, статистичний та системно-структурний, класифікації, доктринального аналізу, аксіологічний, спостереження, узагальнення, порівняння, узагальнення та прогнозування та ін.

Аналіз змісту дисертації, опублікованих праць та реферату підтверджує достатність обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, що містяться у дисертації і виносяться на захист. Основні результати дисертаційного дослідження було оприлюднено автором та отримало позитивну оцінку.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади реалізації державної антикорупційної політики» розглянуто поняття, ознаки та види корупції як негативного соціального явища, визначено теоретико-методологічні основи державного управління корупційними ризиками, досліджено передумови та розвиток вітчизняного та зарубіжного правового регулювання. Констатовано, що під корупцією необхідно розуміти негативне соціально-правове явище, притаманне будь-якій державі, зміст якого полягає у протиправному використанні визначеними законодавством суб'єктами свого службового становища для отримання неправомірної вигоди для себе чи для третіх осіб або у схилянні зазначених суб'єктів до вищевказаних дій шляхом надання, пропозиції чи обіцянки неправомірної вигоди.

У другому розділі «Загальна характеристика чинників корупційних ризиків у сфері охорони здоров'я» досліджено медичну сферу як об'єкт публічного управління, визначено чинники корупційних ризиків у системі державного та самоврядного управління, у медичній та фармацевтичній діяльності, окреслено корупційні ризики у процесі підготовки фахівців у сфері охорони здоров'я. Визначено основні механізми публічного управління у медичній сфері: форми організації системи охорони здоров'я (держава формує систему публічного управління (централізовану, децентралізовану)); методи управлінського впливу (застосування різних методів управління надає можливість визначити найбільш ефективні, а також окреслює напрям управлінського впливу (імперативний, диспозитивний)); джерела фінансування (джерела фінансування мають вплив на кількість суб'єктів владних повноважень та обсяг їх правосуб'єктності).

У третьому розділі «Сучасний стан державної антикорупційної політики у сфері охорони здоров'я» розкрито сутність, особливості та завдання державної антикорупційної політики у сфері охорони здоров'я, окреслено функції органів державної влади та місцевого самоврядування щодо реалізації державної антикорупційної політики, визначено механізми інституціоналізації державної антикорупційної політики на підприємствах, установах та організаціях сфери охорони здоров'я, окреслено роль громадських організацій у реалізації державної антикорупційної політики у сфері охорони здоров'я.

У четвертому розділі «Розвиток механізмів реалізації державної антикорупційної політики у сфері охорони здоров'я» визначено основні механізми реалізації державної антикорупційної політики в системі державного та самоврядного управління сферою охорони здоров'я, у медичній та фармацевтичній діяльності, у процесі підготовки фахівців відповідного профілю, у народному цілителстві та реабілітації.

У п'ятому розділі «Стратегічні напрями удосконалення державної антикорупційної політики у сфері охорони здоров'я» визначено основні

напрями трансформації державної антикорупційної політики у системі державного та самоврядного управління сферою охорони здоров'я, у медичній, фармацевтичній та реабілітаційній діяльності, у медичній та фармацевтичній освіті, надано пропозиції щодо удосконалення нормативно-правового регулювання державної антикорупційної політики у даному напрямі.

Підтверджую наукову новизну положень, висновків, рекомендацій, що містяться у дисертаційній роботі. Дисертантом *уперше* обґрунтовано необхідність дотримання принципу незалежності уповноваженої особи з питань запобігання корупції в закладах охорони здоров'я через затвердження на законодавчому рівні норми (підрозділ 3.4). Крім того, запропоновано у процесі прийняття управлінських рішень у сфері охорони здоров'я використовувати, з обов'язковим передбаченням системи контролю, систему штучного інтелекту (с. 282–286, 334–339). Визначено, що наявність декларативних норм в законодавстві, які не мають чітких механізмів реалізації і контролю, є найбільшими корупційними чинниками в сфері охорони здоров'я (підрозділ 2.3).

Крім того, *удосконалено* визначення дефініцій «корупція», «корупційний ризик у системі державного управління», «державне управління корупційними ризиками», «чинники корупційних ризиків в процесі реалізації права на освіту сфері охорони здоров'я», «реабілітація», «державна антикорупційна політика у сфері охорони здоров'я» (с. 52–60, 89). Крім того, обґрунтовано вдосконалення положення щодо попередження корупційних ризиків, які наявні у Законі України «Про внесення змін до Закону України «Про лікарські засоби» та констатовано, питання щодо покращення ефективності діяльності представників громадськості щодо запобігання корупції у сфері охорони здоров'я через подальше упровадження права на проведення громадської антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та проєктів нормативно-правових актів, обґрунтування щодо необхідності подальшого удосконалення просвітницької діяльності громадян

з питань своєчасного виявлення ознак корупційної поведінки та протидії їй, усвідомлення громадянами своїх прав у сфері охорони здоров'я та механізмів їх реалізації, формування доброчесності громадян як передумови запобігання та виявлення корупції (с. 43–51, 155 тощо). Крім того, *набули подальшого розвитку* обґрунтування статусу Національної служби здоров'я як державного органу (підрозділ 5.4), що має функції з питань запобігання та виявлення корупції у надавачів медичних послуг різних форм власності через реальні механізми, визначені договорами про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій та інструментами електронної системи охорони здоров'я. У дисертації надано пропозиції щодо імплементації позитивного досвіду Данії щодо «абсолютної нетерпимості» до корупції як у межах власної фірми, так і у взаємодії із зовнішніми партнерами (с. 79–85, 203–204 тощо).

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях. Матеріали дисертаційної роботи викладено у 54 наукових працях, зокрема це: 1 монографія (колективна), 12 – статей у виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз даних Web of Science Core Collection та Scopus; 22 – статті у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України; 12 – тез доповідей, які засвідчують апробацію результатів дисертаційного дослідження, 7 опублікованих праць, які додатково відображають наукові результати дисертації, в інших наукових виданнях.

Основний зміст дисертації повно відображений у рефераті.

Важливість одержаних здобувачем результатів для науки і практики. Дисертаційна робота Аніщенка Михайла Анатолійовича є завершеним науковим дослідженням і містить вирішення актуальної наукової проблеми, що полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні та розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів

формування та реалізації державної антикорупційної політики України у сфері охорони здоров'я.

Наукові положення, висновки та рекомендації, які виносяться на захист, здобуті автором самостійно і викладені у наукових працях. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті матеріали, які належать особисто авторові.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості і доцільності використання основних положень і висновків дисертації для розроблення наукової та навчальної літератури, а також у практичній діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування відносно процесів розроблення ними державно-управлінських рішень щодо формування та реалізації державної антикорупційної політики України у сфері охорони здоров'я.

Основні теоретичні положення і висновки дисертаційної роботи були враховані, впроваджені та використані у практичній діяльності під час підготовки, вдосконалення та упровадження нормативно-правових актів, які регулюють правове забезпечення антикорупційної політики у сфері охорони здоров'я в Україні Запорізькою обласною державною адміністрацією (довідка № 08-32/2977 від 09.11.2022 р.), Запорізькою обласною радою (довідка № 01-27/0702 від 07.11.2022 р.), Запорізькою обласною прокуратурою (довідка про впровадження від 20.06.2024 р.), Запорізьким окружним адміністративним судом (довідка про впровадження №02-21-23/1 від 12.03.2024 р.).

Теоретичні положення і наукові результати дослідження було впроваджено в освітньому процесі Запорізького державного медико-фармацевтичного університету при викладанні таких дисциплін для студентів університету, як: «Медичне право України», «Клінічний реабілітаційний менеджмент», «Менеджмент в лабораторній медицині», «Правознавство та медичне законодавство», «Фармацевтичне право та законодавство». Окрім того, результати докторської дисертації

використовуються при викладанні слухачам курсів тематичного удосконалення «Медичне право», «Медико-соціальна експертиза» та курсу спеціалізації «Організація і управління охороною здоров'я» (довідка про впровадження №01-10/24 від 03.10.2024 р.).

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Відзначаючи загальний високий рівень обґрунтованості теоретичних і методичних положень дисертаційної роботи, її цілісність, наукову складову та логіку викладу матеріалів, разом з тим можна зробити декілька зауважень і звернути увагу на дискусійні положення дисертаційної роботи Аніщенка Михайла Анатолійовича:

1. На нашу думку, потребує доопрацювання концепція вдосконалення державної антикорупційної політики у сфері охорони здоров'я, що (концепція) запропонована дисертантом у підрозділі 5.5. Уважаємо, що їй не вистачає структурованості, зокрема, у напрямку вдосконалення такого: 1) нормативно-правового регулювання; 2) методів (засобів, заходів) державного управління; 3) системи антикорупційних органів; 4) форм взаємодії їх з іншими органами державного та самоврядного управління, громадськими організаціями; 5) підстав і засобів відповідальності за корупційні правопорушення.

2. На нашу думку, робота тільки б виграла, якби її автор серед методів дослідження визначив також порівняльний метод і порівняльно-правовий (компаративістський). На підтвердження можемо зазначити, що ці методи застосовуються, наприклад, при дослідженні зарубіжного досвіду нормативно-правового регулювання антикорупційної політики у сфері охорони здоров'я. Крім того, ці методи використовувались при визначенні чинників корупційних ризиків у системі державного та самоврядного управління сферою охорони здоров'я, а також у медичній та фармацевтичній діяльності, цілителстві та реабілітації, у процесі підготовки фахівців у сфері охорони здоров'я.

3. У продовження відзначимо, що дисертаційна робота тільки б виграла, якби її автор приділив більше уваги аналізу досвіду щодо реалізації державної антикорупційної політики у сфері охорони здоров'я зарубіжних країн, зокрема, за моделями Беверіджа, Бісмарка, Національного медичного страхування, «з власної кишені» тощо. Надані в процесі авторські пропозиції були б цінними для визначення перспективних шляхів упровадження зарубіжного публічно-управлінського досвіду у сфері охорони здоров'я на вітчизняних теренах.

4. Уважаємо, що доцільно було б у дисертації присвятити окремий підрозділ визначенню викликів і напрямів реалізації державної антикорупційної політики в умовах надзвичайних і кризових ситуацій (аварій, катастроф, стихійних лих, епідемії, пожеж, воєнних конфліктів тощо). Дане зауваження висловлено з огляду на те, що останні 5 років система охорони здоров'я України перебуває під постійним негативним впливом позасистемних факторів (пандемія COVID-19, воєнний стан тощо), а тому її найближче майбутнє пов'язане з реагуванням на ці фактори та подоланням їх наслідків.

5. На наш погляд, дисертаційне дослідження тільки б виграл, якби його автор розглянув механізми співпраці, комунікації, взаємозв'язку органів державної влади та місцевого самоврядування з інститутами громадянського суспільства щодо стратегічних векторів реалізації державної антикорупційної політики у сфері охорони здоров'я в Україні.

Вищенаведені зауваження та недоліки не впливають на загальну позитивну оцінку, а також не знижують наукову і практичну цінність дисертаційної роботи Аніщенка Михайла Анатолійовича.

Відповідність роботи вимогам до докторських дисертацій.
Дисертаційна робота Аніщенка Михайла Анатолійовича «Державна антикорупційна політика України у сфері охорони здоров'я» є завершеною науковою роботою, в якій вирішено актуальну наукову проблему, що полягає

в теоретико-методологічному обґрунтуванні й розробленні практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів формування та реалізації державної антикорупційної політики України у сфері охорони здоров'я.

Подана до захисту дисертація написана науковим стилем, матеріал викладений у логічній послідовності, висновки науково обґрунтовані та підтверджуються результатами спостережень. Наукові результати проведених досліджень опубліковані у фахових виданнях.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертація Аніщенка Михайла Анатолійовича «Державна антикорупційна політика України у сфері охорони здоров'я» відповідає вимогам пунктів 6-9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197, а саме: є завершеною самостійною кваліфікованою науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати в галузі науки державного управління, що розв'язують конкретні наукову проблему, а її автор – Аніщенко Михайло Анатолійович заслуговує присудження наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління.

Офіційний опонент:

завідувач науково-дослідної
лабораторії з дослідження проблем
управління у сфері цивільного захисту
Національного університету
цивільного захисту України
д.держ.упр., с.д.

Аліна ПОМАЗА-ПОНОМАРЕНКО

Підпис Аліни Помази-Понамаренко
засвідчую

Учений секретар
к.техн.н., с.н.с.

А. Помаза-Понамаренко